

MOČAN ODMEV, KI MARSIKAJ POJASNJUJE

STENAR JE VISOK 2501,5 METRA

JOŽE ROTAR

V groteski »Koliko je visok Stenar?«, objavljeni v 7.—8. številki Planinskega vestnika 1990, je Lojz Šteblaj prosil za natančno višino Stenarja.

Po podatkih iz temeljnega topografskega načrta v merilu 1 : 10 000 (list Bovec 5), ki ga je izdelal Geodetski zavod Slovenije, izdala pa Republiška geodetska uprava, je Stenar visok 2501,5 metra. Na decimalno natančno, kot je avtor groteske želel!

Ob prebiranju prispevka pa sem se zamislil. Ne bom rekel, da avtor ni navajal resničnih napak na kartah in v slikanicah. Vendar imajo vse te karte tudi svoje naslove, avtorje in založnike. Zakaj jih ni navedel? S tem bi bila njegova kritika bolj upravičena in argumentirana ter koristna tako uporabnikom kot izvajalcem. Po lepi slovenski navadi pa je kritika udarila kar poprek po vseh planinskih kartah.

Nekaj kritike pa je popolnoma neupravičene. Zato morda nekaj pojasnil.

O ZGODOVINI PLANINSKE KARTOGRAFIJE

Tradicije v planinski kartografiji Slovenci kljub skoraj stoletnemu organiziranemu planinstvu skorajda nimamo. Planinci so v začetku uporabljali predvsem stare avstrijske specialke v merilu 1 : 75 000, kasneje vojaške topografske karte v merilu 1 : 50 000. Do vseh so prišli izredno težko.

Omeniti moramo nekatere kartografe, povečini samouke, ki so že pred 2. svetovno vojno izdelali karte nekaterih planinskih območij. Naj naštejemo samo nekatere: Finžgar, Badjura, Maučec in seveda Knafelj, katerega »Turistična karta Karavank in Julijskih Alp« v merilu 1 : 75 000 je doživela ponatis še leta 1969 (PD Matiča). Znani kartograf Selan je svoj višek doživel šele po 2. svetovni vojni. Planinska zveza Slovenije je v petdesetih letih hotela zapolniti vrzel v pomanjkanju planinskih kart in izdati karti Julijskih Alp in Kamniških planin v merilu 1 : 75 000. Pod vodstvom V. Bohinca in F. Planine jih je menda v zaporu risal arhitekt V. Kopač. Karti sta bili menda celo natisnjeni, vendar kasneje zaplenjeni in uničeni. Menda se je ohranilo le nekaj izvodov.

V šestdesetih letih je izšla sporna karta Julijcev (M. Žerovnik) z orientacijo proti jugu in že omenjeni ponatis grebenske Knafeljčeve karte.

Konec šestdesetih let smo na Inštitutu za

geodezijo in fotogrametrijo pričeli izdelovati karto Julijskih Alp v merilu 1 : 50 000. Delno je bilo to mogoče zaradi sprostitve nekaterih predpisov, še več pa zaradi korajže nekaterih planincev-kartografov (T. Banovca). Ne moremo pa tudi mimo dejstva, da smo imeli takrat na razpologo tudi nove kartografske osnove. Za območje vzhodnih Julijcev so bili že izdelani nekateri listi temeljnega topografskega načrta, ki jih je izdeloval Geodetski zavod Slovenije in ki so bili kartografom dostopni brez večjih omejitev.

V začetku sedemdesetih let je karta Julijskih Alp izšla in do sedaj s popravki doživela že osem ponatisov.

Obe našteti geodetski delovni organizaciji sta do danes izdelali že več kot dvajset planinskih kart in več kot dvajset kart občin s turistično-planinsko vsebino.

Tako Geodetski zavod Slovenije kot Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo v izdelavo planinskih kart vlagata znaten del svojih sredstev. Razen Planinske založbe pa v Sloveniji ni založnika, ki bi spodbujal in financiral izdelavo planinskih kart (tako kot je to v drugih državah).

O PREDPISIH IN VSEBINI

Izdelavo, vsebino, izdajo in tisk kart ureja množica predpisov. Upoštevati je treba Zakon o avtorstvu, Zakon o tisku in druge predpise. Vsebinsko kart pa določa predvsem zakonodaja s področja ljudske obrambe.

Poseben predpis »Pravilnik o podatkih, ki jih ne smejo vsebovati kartografske publikacije, namenjene za javno rabo« (Ur. list SFRJ 3/77) našteva v 18 točkah, česa karte *ne smejo vsebovati*. Med drugim ekvidistanca plastnice ne sme biti manjša od 20 metrov, ne smejo se prikazovati podatki o prehodnosti ozemlja izven javnih komunikacij, ne sme biti prikazana koordinatna mreža itd.

Pravilnik je napisan tako, da ustrežna služba — Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo — lahko vedno prepove izid karte. Vsi člani pravilnika se lahko tolažijo izredno subjektivno: ali so teze, tudi markirane, javne komunikacije?

Prejšnji predpisi s podobnim naslovom (Odluk o izdajanju kartografskih publikacij za javno rabo — 1959) so izrecno zahtevali vpis višin, izražen s celim številom (na meter natančno), prepovedano je prikazovanje vodnih cistern, studencev in vodnjakov v krajih, kjer manjka vode itd.

Že iz naštetega je lahko vsem uporabnikom kart jasno, da za »nenatančno« in »pomanjkljivo« vsebino kart niso krivi le

površni kartografi. V letu 1990 so bili s sprejetjem novih slovenskih ustavnih določil neživljenjski zvezni predpisi ukinjeni. Upamo le lahko, da novi slovenski predpisi ne bodo upoštevali tradicije in da bodo bolj moderni, življenjski.

Prikazana vsebina na kartah je pojasnjena v legendi. Večina uporabnikov kart ne pozna vseh kartografskih znakov. Iz praktičnih razlogov je legenda običajno na isti strani kot vsebina karte. Ne vem, zakaj Šteblaja to moti. Saj je tako tudi pri tako opevanih švicarskih kartah! V impresumu karte so zapisani tudi vsi podatki o izdelovalcu, virih podatkov, založniku in tiskarju ter letnica izdelave oziroma izida. Na tujih kartah ponavadi letnico izida zastonj iščete!

O VIŠINAH

Pomemben podatek na karti so višine. Različni uporabniki kart zahtevajo različno natančnost. Planince zanimajo predvsem višine vrhov, sédel in planinskih koč. Upravičena je njihova zahteva (in tudi Šteblajeva), da bodo te za isti vrh tudi na različnih kartah iste. Pa vedno ni tako. Večkrat prihaja do razlik. Zakaj?

Vzrokov je več. Nekaj razlik je nastalo zaradi različnih metod merjenja. Metode merjenja, ki jih uporabljajo geodeti, se razlikujejo tudi po natančnosti. Tako se vrh, ki je bil v preteklosti izmerjen z manj natančno metodo, lahko »zniža« ali »poviša«. Razlike so lahko celo nekaj metrov. Drugi vzrok je identifikacija najvišje točke — vrha. Pri nekaterih gorah je ta določitev izredno težka (npr. Kočna). Različni merilci so določili lahko tudi različne točke vrha, ki imajo različne višine.

Do nekaterih napak pa pride tudi takrat, ko trigonometrična točka ni na samem vrhu, ampak v bližini — zaradi boljše vidljivosti ali drugih vzrokov. Pri Stenarju je trigonometrična točka dobre tri metre vzhodno od samega vrha. Višina te točke je 2499 metrov, ta višina pa je zapisana tudi v zadnji izdaji topografske karte 1 : 25 000 Vojaškogeografskega instituta. Na tej karti pa »manjka« višina vrha, ki jo je zaradi majhnega merila in kratke razdalje nemogoče prikazati. Takih primerov oziroma »napak« je še več. Različni kartografski viri so torej tudi lahko vzrok napačnega zapisa za višine vrhov. Pri izredno velikem številu vrhov se seveda vmeša tudi tako imenovani človeški faktor. Teh napak je nekaj vrst — zamenjava števil, izpustitev ene številke, napačen zapis itd.

Geodetska služba v Sloveniji se zaveda problema različnih višin. Žal ni denarja niti za najnunejša geodetska dela! Kje najti denar za določitev natančnih višin vrhov, ki imajo po različnih virih različne višine? Težko se primerjamo s Švico in Avstrijo, kjer so imeli podobne probleme

z višinami vrhov kakor pri nas, pa so jih z denarjem in strokovnjaki hitro rešili. Pri nas strokovnjake imamo!

O ZEMLJEPISNIH IMENIH

V Sloveniji je okoli 180 000 različnih zemljepisnih imen. Če upoštevamo še slovensko etnično ozemlje, pa je teh imen več kot dvesto tisoč. Žal za večino teh imen še nimamo standardiziranega zapisa. Vzrok temu je spet pomanjkanje denarja. Standardizacija zemljepisnih imen je tipično interdisciplinarno delo jezikoslovcev, geografov, zgodovinarjev in ne nazadnje tudi geodetov in kartografov. Dokler ne bomo zapisov zemljepisnih imen standardizirali, bodo največkrat predmet kritike. Žal ponavadi kritiki udarijo prav po kartografih, ki so še najmanj krivi.

Za slovenske geodete in kartografe lahko trdim, da so vložili veliko truda v pravičen zapis zemljepisnih imen. Skupaj z geografi so bili pobudniki za ustanovitev Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen pri IS Slovenije.

Kdor bere pisma bralcev, je lahko večkrat zasledil razprave o »pravilnem« zapisu zemljepisnih imen. Celotno strokovnjaki pri Jezikovnem razsodišču so enkrat zapisali, da je pravičen zapis Mangrt in drugič Mangart. Vse nekoliko starejše karte imajo zato še vedno zapis Mangrt namesto sedaj veljavnega Mangarta!

Pri zbiranju imen kartografi uporabljamo najrazličnejše vire. Med drugimi je za imena zelo uporaben Krajevni leksikon Slovenije. Pa tudi tu zasledimo »napake«. Tako je v 1. knjigi na strani 109 zapisan Prisojnik, na strani 116 pa Prisank. In katero ime je pravo? V pogovornem jeziku nas gre večina na Prisank! Na večini kart pa smo zapisali Prisojnik.

To sta morda najbolj znana primera. Naštevali pa bi jih lahko še in še.

Poseben primer predstavlja zapis zemljepisnih imen zunaj državnih meja in na narodnostno mešanih območjih. Slovenski kartografi se držimo priporočil Združenih narodov: zapis imen v obeh jezikih.

Tega pravila pa se ne držijo nekateri tuji izdelovalci kart našega ozemlja. Karta Julijcev avstrijskega izdelovalca in založnika Fraytag Berndt (št. 14), ki nosi oznako »avstrijska kvaliteta«, ima večino imen na našem ozemlju zapisano tudi v nemščini. Seveda na tej karti ne zasledimo dvojezičnih imen na slovenskem etničnem ozemlju Koroške. In take karte pri nas celo prodajamo! Nekateri jim pač bolj zaupajo kot domačim.

NAMESTO ZAKLJUČKA

Res so na nekaterih kartah napake. Pa vendar jih ni toliko, da našim kartam ne bi mogli zaupati. Noben uporabnik se ne vpraša, koliko truda in denarja je bilo

vloženo v izdelavo. Morda je celo prav tako. Vendar pozablja, da v tujini nimajo tako togih predpisov, da kartografe financirajo velike založbe, da so tam karte že dolgo sestavni del turistične ponudbe. Pri nas pa razen Planinske založbe skoraj ni založnika. Cena kart pa je polovič-

na od cene tujih. Turistična zveza in društva, turistične organizacije še niso nič prispevale k razvoju te vrste turistične propagande. Pa se »gremo« turizem! Bojim se, da se bomo pri takem stanju, kot je sedaj, na področju planinske kartografije spet vrnili v petdeseta leta. Škoda!

ZGLED SLABO PRIPRAVLJENEGA IN IZVEDENEGA IZLETA

NESREČA NA KOŠUTNIKOVEM TURNU

PAVLE ŠEGULA

V Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah pri Begunjah na Gorenjskem je bil 13. oktobra V. posvet »Gore in varnost«, ki ga je pripravila Gorska reševalna služba pri Planinski zvezi Slovenije. Tema letošnjega posvetovanja je bila »Problematika vodenih izletov v gore«. V šestih urah je bilo predstavljenih 15 referatov, ki so z različnih zornih kotov osvetlili omenjeno problematiko. Glede na to, da je ljubljansko temeljno javno tožilstvo sredi letošnjega oktobra vložilo proti voditeljici tragično končanega organiziranega izleta PD Ljubljana Matica na Košutnikov turn obtožbo, ki ji očita hudo kaznivo dejanje zoper splošno varnost in jo sumi, da je zaradi njene malomarnosti prišlo do tragičnega konca izleta, na katerem so trije udeleženci izgubili življenje, dva planinca pa sta bila huje ranjena, glede na to, da je bilo o tem pone srečenem izletu nasploh pri nas zadnji čas največ govorjenja in da bi se lahko še marsikateri od organiziranih izletov končal podobno tragično, pa se zaradi spleta srečnih okoliščin ni, objavljamo analizo tega izleta, kot je bila predstavljena na posvetovanju v Poljčah. V prihodnjih številkah bomo v Planinskem vestniku natisnili še nekatere referate s tega izredno koristnega posveta. (Op. ur.)

* * *

Bralce Dela je v ponedeljek, 13. 6. 1988, zaprepastila novica o hudi gorski nesreči na severni strani Košute.

Novinar je povzetek nesrečnega dogodka strnil v skopih štirih vrsticah, ki so neusmiljeno zgovorno ponazorile vrsto usodnih posledic nesreče v vzhodni grapi severnega ostenja Košutnikovega turna: »Dve mrtvi Ljubljančanki, mrtev Avstrijec, dva poškodovana planinca, poškodovan helikopter avstrijske žandarmerije, to je tragični konec sobotnega izleta PD Ljubljana Matica.«

Na podlagi številnih materialov bom v tem sestavku poskušal dati objektivno, strnjeno podobo dogodka in v nadaljevanju še nekaj zaključkov. Z dogodkom se ukvarja

tudi sodišče, vendar pa menim, da mora problem te vrste neodvisno in čimprej obdelati tudi planinska organizacija po svojih strokovnih vidikih in pri tem iskati poti, da bi bilo nesreč čim manj.

RAZPIS IZLETA

Izlet, ki se je tako nesrečno končal, se je spočel že precej prej, jeseni 1987 ali spomladi 1988, ko je izletniški odsek načrtoval izlete PD Ljubljana Matica v letu 1988 in vanj vključil tudi vzpon na Košutnikov turn s severa. Za ta izlet je planinska javnost imela na voljo naslednji razpis:

»Na lanskem izletu na Košutnikov turn je tako zelo deževalo, da so tudi najbolj odločni in vztrajni odnehali, zato bomo letos poskusili, če bo več sreče. Za tiste, ki zmorejo vzpon po strmi in zavarovani severni steni Košutnikovega turna, bo cilj vrh, za vse ostale pa bo lahek planinski izlet, da ne rečemo sprehod iz Sel mimo planinske kočee pod Košuto in čez sedlo Mejnik v Trkelj. Tu bo sestop obeh skupin in tudi nakup v bližnji trgovini...«

Vsi sobotni in nedeljski izleti so lahke ali srednje težavnostne stopnje z zmerno višinsko razliko po sredogorju do višine 1500 metrov s hojo do šest ur, razen sobotni, 4. junija, kjer je hoje osem ur. Za vse pa velja: potrebna je ustrezna telesna pripravljenost in primerna planinska oprema z zaščito proti slabemu vremenu!«

Kakih posebnih opozoril in navodil, zlasti izrecnih zahtev glede opreme za vzpon na Košutnikov turn ne zasledimo; F. S. iz skupine, ki pripravlja programe izletniškega odseka, sicer poroča, da za posamezne izlete zbirajo tudi druge pomembne podatke, vendar teh, kot smo videli, v razpisu ni bilo.

PRISTOPI NA KOŠUTNIKOV TURN

Glede cilja pravzaprav ne bi smelo biti nejasnosti. V 3. izdaji vodnika Karavanke opisuje S. Klinar pristope po zavarovani plezalni poti OeTK in po vzhodni grapi (Ostschlucht).

Za prvo pravi med drugim tole: »Je na novo markirana in odlično zavarovana,